

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ІНТЕГРАЦІЮ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

(З ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ СПІВПРАЦІ МЕДИКІВ-ОСВІТЯН НАДНІПРЯНЩИНИ ТА ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ)

Михайло Бадюк¹, Валерій Солярік¹, Ірина Пасько¹, Ігор Бірюк²

¹ Українська військово-медична академія, м. Київ, Україна
badiuk@ukr.net; irinapasko@ukr.net; solyarikw@gmail.com

² Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці, Україна
biryuk.igor@ukr.net

ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE NATIONAL SYSTEM OF TRAINING OF MILITARY MEDICAL STAFF IN UKRAINE THROUGH THE INTEGRATION OF CIVIL AND MILITARY MEDICAL EDUCATION (FROM THE HISTORICAL EXPERIENCE OF COOPERATION BETWEEN DOCTORS-EDUCATORS OF THE DNIEPER AND NORTHERN BUKOVINA)

Mykhailo Badiuk¹, Valeriy Solyarik¹, Iryna Pasko¹, Igor Biryuk²

¹ Ukrainian Military Medical Academy, Kiev (Ukraine)

² Bukovinian State Medical University, Chernivtsi, (Ukraine)

Badiuk Mykhailo, Solarik Valeriy, Pasko Iryna, Biryuk Igor. Establishment and development of the national system of training of military medical staff in Ukraine through the integration of civil and military medical education (from the historical experience of cooperation between doctors-educators of the Dnieper and Northern Bukovina). The aim of the study is to highlight the scientific and practical experience of cooperation among the Department of Armed Forces Medical Support of the UMMA and the Department of disaster medicine and military medicine of the BSMU, which has been going on for the third decade. Attention is focused on the complex process of forming fundamentally new educational and methodological structures and their introduction into a well-functioning system of functioning of two medical universities. In particular, the activity of the scientific-pedagogical workers to restore the work of the department of disaster medicine and military medicine of the BSMU together with the specialists of the UMMA after its unjustified and erroneous disbandment was analyzed. The content of cooperation between these two scientific and educational-methodical subdivisions at the present stage of their activity is revealed and it is clearly outlined. perspectives. The main purpose of the study is to prove the rationality, effectiveness and viability of this cooperation, which can serve as an example of successful integration of civilian and military medical education of two historical and powerful scientific and educational regions of Ukraine – Dnieper and Northern Bukovina. **Research methods:** is based on the use of the principles of historicism, objectivity and system-structural approach to the disclosure of the relationships between the stages of formation of the system of military medical education in independent Ukraine. Historical and logical analysis of the integration of civilian and military medical education, in particular the cooperation of the two leading departments of UMMA and BSMU in the direction of optimization of educational programs and teaching methods, carried out using the historical-system method. **Conclusions.** 1. The cooperation between UMMA and BSMU, which has been going on for the third decade, is a successful example of the integration of civilian and military medical education. Its relevance and expediency are due to the gradual transformation of the medical support system of the Armed Forces of Ukraine into technologies and medical-technological documents that are functionally compatible with NATO medical support standards. 2. The adaptation of military medical terminology and new requirements for the development of command and staff documents, in particular the transition to new operational graphic symbols and symbols in accordance with NATO standards, is one of the urgent and difficult issues of compatibility with NATO standards. Its solution is a priority in the development and improvement of educational programs and teaching methods in military and military medical disciplines for single-profile departments of all higher medical institutions. 3. The joint participation of scientific and pedagogical staff of UMMA and BSMU in the development and publication of scientific and educational materials on topical issues of military medicine provides an objective and professional understanding and contributes to the optimization and improvement of the educational process.

Keywords: higher military medical education and science, NATO medical support standards, integration of civilian and military medical education, military medicine.

Вступ. Національна система військово-медичної освіти і науки в Україні у своєму становленні та розвитку пройшла складний і тернистий шлях, а її історія налічує багато викликів та випробувань, одним із останніх з яких є повномасштабна військова агресія росії проти України. За задумом її фундаторів вона створювалася, розвивалася і нині функціонує у вигляді взаємопов'язаної двоєдиної системи: додипломної військової підготовки студентів за

програмою підготовки офіцерів медичної служби запасу на кафедрах медицини катастроф та військової медицини (МК та ВМ) медичних закладів вищої освіти (ЗВО) України (в тому числі – Буковинського державного медичного університету (БДМУ), та післядипломної підготовки (перепідготовки) військових лікарів (провізорів) для Збройних Сил (ЗС) та інших військових формувань України, створених відповідно до чинного законодавства – в Українській

військово-медичній академії (УВМА). Зважаючи на це, **метою дослідження** стало висвітлення науково-практичного досвіду співпраці опорної кафедри організації медичного забезпечення збройних сил (ОМЗ ЗС) УВМА та кафедри МК та ВМ БДМУ, яка триває вже третє десятиліття. Акцентовано увагу на складному процесі формування принципово нових навчально-організаційних структур та впровадження їх у налагоджену систему функціонування двох медичних ЗВО. Зокрема, проаналізована діяльність колективу науково-педагогічних працівників (НПП) з відновлення роботи кафедри МК та ВМ БДМУ спільно з фахівцями УВМА після невиправданих і помилкових її розформувань. Розкрито зміст співпраці цих двох наукових і навчально-методичних підрозділів на сучасному етапі їх діяльності та чітко окреслені її перспективи. Головна мета дослідження полягає у тому, щоб довести раціональність, результативність і перспективність такої співпраці, яка може слугувати прикладом успішної інтеграції цивільної і військово-медичної освіти двох історичних і потужних науково-освітніх регіонів України – Наддніпрянщини та Північної Буковини.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні принципів історизму, об'єктивності і системно-структурного підходу до розкриття взаємозв'язків між етапами формування системи військово-медичної освіти у незалежній Україні. Історико-логічний аналіз інтеграції цивільної і військово-медичної освіти, зокрема співпраці двох кафедр УВМА і БДМУ у напрямку оптимізації освітніх програм і методик навчання, здійснений із застосуванням історико-системного методу.

Наукова новизна. Уперше системно і комплексно висвітлений тривалий процес співпраці двох однопрофільних кафедр з підготовки військово-медичних фахівців в БДМУ і УВМА, яка дає успішний приклад інтеграції цивільної і військово-медичної освіти. Критично осмислені негативні наслідки необґрунтованого розформування кафедри екстремальної і військової медицини БДМА у 1993 р. і у 2010 р. та проаналізована спільна робота з фахівцями УВМА з відновлення її діяльності у 1997 р. та 2016 р. з урахуванням вимог цілої низки впроваджених новітніх освітньо-нормативних документів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Символічно, що заснування та функціонування вищого медичного навчального закладу на Північній Буковині починається з Наддніпрянщини, м. Києва, адже його історія розпочинається ще з далекого 1931 р., коли був створений Київський виробничо-медичний інститут (1931-1936 рр.), який у 1936 р. трансформований у 2-й Київський державний медичний інститут

(1936-1944 рр.) і після завершення бойових дій Другої світової війни у жовтні 1944 р. переведений з м. Челябінська (де він перебував у евакуації) вже на Буковину і на його базі, згідно з Постановою Раднаркому УРСР від 20.10.1944 р., був створений Чернівецький державний медичний інститут¹.

У новоствореному у Північній Буковині медичному вузі, однією з перших була сформована кафедра військово-медичної підготовки. Її подальший розвиток та становлення детально висвітлені в опублікованій статті цього журналу за № 2 (14) у 2017 р. колективом авторів кафедри МК та ВМ БДМУ². В радянський період функціонування кафедри (1944-1991 рр.) ті студенти, які вирішили стати військовими лікарями, після закінчення 4-х курсів інституту подавали рапорти і були переведені для продовження навчання на Військово-медичний факультет при Саратовському медичному інституті.

Багато військових медиків – буковинців, після розпаду СРСР у 1991 р. і з набуттям Україною незалежності, прийняли присягу на вірність Українському народові та продовжили службу у ЗС новоствореної країни, або ж повернулися з різних військових округів колишнього СРСР для подальшого проходження військової служби у рідній державі. Вони прийняли активну участь у створенні і розбудові в Україні національної системи медичного забезпечення власних ЗС. Керівні посади в органах управління, частинах (закладах) медичної служби ЗС України в різний період обіймали: доктор медичних наук, професор генерал-майор медичної служби Бойчак М. П. – начальник Національного військово-медичного клінічного центру «Головний військовий клінічний госпіталь»; доктор медичних наук, професор полковник медичної служби Варус В. І. – начальник Науково-дослідного інституту проблем військової медицини; полковник медичної служби Русинка Ю. І. – заступник директора Військово-медичного департаменту (ВМД) М О України; кандидат медичних наук, доцент полковник медичної служби Солярик В. В. – заступник начальника УВМА; полковник медичної служби Рогатюк В. В. – начальник Чернівецького військового госпіталю, а згодом заступник директора ВМД М О України; полковник медичної служби Лісничий Б. Є. – начальник військової кафедри Київського медичного інституту, а згодом начальник факультету перепідготовки і підвищення кваліфікації УВМА; доктор медичних наук, професор полковник медичної служби Головка С. В. – начальник клініки урології НКМКЦ «ГВКГ», Головний уролог МО України; полковник медичної служби Шербул В. І. – начальник клініки отоларингології НКМКЦ «ГВКГ», Головний отоларинголог МО України; полковник медичної служби Понур Б. О. –

¹ Pishak V. P., Kolomoiets M. Iu., Sydoruk I. I., Zorii N. I., Akhtemiichuk Yu. T., Kardash V. E., Cheban V. I., Bilous V. I., Suliatytskyi T. V. Bukovynska derzhavna medychna akademiia: stanovlennia, zdobutky, perspektyvy rozvytku [Bukovynian State Medical Academy: formation, achievements, development prospects], za redaktsiieiu prof. V. P. Pishaka. Chernivtsi: BDMA, 2004, 228 p. [in Ukrainian].

² Biriuk I., Tsyrcot I., Kukovska I., Stefanchuk V., Moisiuk V., Stefak Ya., Yurchuk L. «Istoriia kafedry medytsyny katastrof ta viiskovoi medytsyny Bukovynskoho derzhavnogo medychnoho universytetu» [History of the Department of Disaster Medicine and Military Medicine of Bukovynian State Medical University], *Aktualni pytannia suspilnykh nauk ta istorii medytsyny* [Current issues of social studies and history of medicine], 2017, N 2 (14), P. 20-24 [in Ukrainian].

начальник клініки лабораторної діагностики НКМКЦ «ГВКГ», Головний спеціаліст з клінічної лабораторної діагностики МО України; полковник медичної служби Бандач П. О. – заступник начальника Військово-медичного центру (ВМЦ) Повітряних Сил (ПС) ЗС України; полковник медичної служби Кулаков П. Є. – Голова лікарсько-льотної комісії (ЛЛК) ВМЦ ПС ЗС України; полковник медичної служби Андрущак А. І. – начальник Старокостянтинівського військового госпіталю; полковник медичної служби Єрмолаєв С. К. – начальник медичної служби залізничних військ МО України, та багато інших.

Процес створення, становлення і розвитку власного війська у молодій незалежній державі пройшов декілька складних етапів. На першому з них, формування основ ЗС незалежної України (1991-1996 рр.), через недалекоглядну політику тодішнього військово-політичного керівництва держави, за п'ять років ЗС України були скорочені на 410 тис. військовослужбовців, розформовано 3500 військових структур³.

У 1992 р. реформаторська робота Управління військової освіти (УВО) МО України набирила обертів і стала безпосередньо зачіпати інтереси військової медицини. Незважаючи на те, що в його складі не було жодного військового медика, без будь-яких консультацій з Управлінням медичного забезпечення (УМЗ) МО України в УВО було прийняте рішення з вісімнадцяти військових кафедр у медичних вузах залишити п'ять (у Вінниці, Харкові, Одесі, Львові й Івано-Франківську), дві кафедри в Києві (в медичному інституті і інституті удосконалення лікарів) об'єднати в одне відділення військової підготовки, решту одинадцять кафедр розформувати. Після довгих переговорів в УВО, представником на яких від начальника УМЗ виступав на той час начальник Науково-технічної групи полковник медичної служби В. В. Пасько, вдалося зберегти військові кафедри також в таких медичних вузах, як Дніпропетровський, Одеський, Полтавський і Кримський. Військові кафедри в Донецькому, Луганському, Тернопільському і Чернівецькому медичних інститутах, в Запорізькому, Київському й Українському (м. Харків) інститутах удосконалення лікарів, на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 19.08.1992 р. № 490 «Про реформу системи військової освіти», довелося розформувати. Така ж доля спіткала і військово-медичний цикл військової кафедри в Ужгородському державному університеті, який, єдиний на той час, мав медичний факультет. Через декілька років після розформування й практичного знищення навчально-матеріальної бази ці кафедри довелося відроджувати,

щоправда вже в дещо іншому вигляді⁴. Отже, з 1 вересня 1993 р. військова кафедра Чернівецького медичного інституту припинила своє існування.

В цей складний для ЗС України історичний період, групою офіцерів-медиків і патріотів на чолі з тоді ще кандидатом медичних наук, доцентом полковником медичної служби Паськом В. В., розпочинається копітка робота зі створення в Україні національної системи військово-медичної освіти і науки. В результаті докладених зусиль, на виконання наказу МО України від 22.07.1992 р. № 133 «Про реформування системи військової освіти в Україні» і Постанови Кабінету Міністрів України від 19.08.1992 р. № 490 «Про реформу системи військової освіти» і було створено Військово-медичне відділення при Українському державному медичному університеті ім. О. О. Богомольця. 13.01.1993 р. начальником Головного Штабу ЗС України був затверджений штат організаційної групи для розгортання Військово-медичного відділення (ця дата вважається офіційним днем створення УВМА). В подальшому, на основі спільного рішення колегії МО і Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України від 21.04.1995 р., постанови Кабінету Міністрів України від 16.10.1995 р. № 820 «Про створення Української військово-медичної академії» та відповідного наказу МО України і МОЗ України від 18.12.1995 р. № 331/236 «Про створення Української військово-медичної академії», на базі Військово-медичного відділення при Українському державному медичному університеті ім. О. О. Богомольця була створена УВМА у вигляді навчально-наукового і лікувально-профілактичного комплексу. Кафедра ОМЗ ЗС була створена однією з перших в УВМА 21.07.1993 р. і є правонаступницею військової кафедри Київського медичного інституту ім. О. О. Богомольця, що була заснована 13.08.1926 р.

Нагальними питаннями, якими на той час переймалося керівництво УВМА, окрім створення і розвитку власних навчальних підрозділів, організації та удосконалення освітнього процесу на факультетах і кафедрах академії, були проблеми з відновлення військово-медичної підготовки студентів та створення військових кафедр у всіх медичних ЗВО України. Розуміючи важливість і необхідність підготовки кадрового резерву офіцерів медичної служби запасу на особливий період, цей напрямок був визначений як один із пріоритетних у роботі УВМА⁵.

Питаннями створення і реорганізації роботи військових кафедр медичних вузів України та їх подальшого функціонування опікувався безпосередньо сам начальник УВМА генерал-майор медичної служби Пасько В. В., його заступник з позавійськової

³ Badiuk M., Biryuk I., Zhupan B., Tsyrot I., Kukovska I., Sykrytska T. «Istoriia stanovlennia vysokoho mystetstva suchasnoi viiskovoi medytsyny Ukrainy» [History of formation of high art of modern military medicine of Ukraine], *Aktualni pytannia suspilnykh nauk ta istorii medytsyny* [Current issues of social studies and history of medicine], 2017, N 2 (14), P. 117-122 [in Ukrainian].

⁴ Pasko V.V. «Intehratsiia tsyvilnoi ta viiskovo-medychnoi osvity» [Integration of civilian and military medical education], *Tezy dopovidei naukovo-praktychnoi konferentsii «Naukomistki tekhnolohii podviinoho pryznachennia»* (Kyiv, 19-24 kvitnia 1994 r.), Kyiv: KVIUZ, 1994, P. 185-186 [in Ukrainian].

⁵ Bilyi V.Ia., Pasko V. V., Soliaryk V. V. «Novyi stupin rozvytku systemy viiskovo-medychnoi osvity» [The new stage of development of military medical education], *Problemy viiskovoi okhorony zdorovia i shliakhy yii reformuvannia* [Problems of geriatric health care and ways of reforming], Kyiv, 1998, P. 46-49 [in Ukrainian].

підготовки полковник медичної служби Солярик В. В. та доцент кафедри ОМЗ ЗС Романенко А. І.

В результаті проведеної наполегливої і системної роботи, діяльність військових кафедр була відновлена. Підставою для цього стали спільні накази МО України та МОЗ України від 15.12.1995 р. № 233/332 «Про створення кафедр екстремальної і військової медицини» та «Про введення в дію Положення, Учбової програми, Типового штатного розкладу кафедр екстремальної і військової медицини та організацію їх роботи» від 18.07.1996 р. № 215/202⁶. Робота такої кафедри у БДМА була відновлена наказом ректора від 04.02.1997 р. № 3 і отримала назву кафедри екстремальної і військової медицини, фізичного виховання та здоров'я. Кафедру тоді очолив і керував нею до 2001 р. доктор медичних наук, професор Дудко Г. Є. У листопаді 2002 р. кафедру очолив кандидат медичних наук, доцент Бірюк І. Г.

20 січня 2001 р., у приймальній начальника Головного управління освіти та науки МОЗ України професора Вороненка Ю. В., випадково зустрілися, очікуючи черги кожний зі своїх виробничих питань, начальник УВМА генерал-майор медичної служби Пасько В. В. зі своїм заступником – полковником медичної служби Соляриком В. В. та ректор БДМА член-кореспондент АПН, доктор медичних наук, професор Пішак В. П. Ректор відразу впізнав свого бывшего студента, згадав його прізвище та період навчання, незважаючи на більше ніж 25 років з моменту їх останньої зустрічі. У ті часи доцент В. П. Пішак обіймав посаду заступника декана лікувального факультету (по молодших курсах), викладав у студента Солярика В. В. курс медичної біології. Зав'язалася коротка, але тепла розмова, в ході якої ректор познайомився з начальником УВМА, поцікавився життям та службою свого бывшего студента. На завершення розмови ректор запросив співрозмовників відвідати Чернівці та БДМА.

Саме в той період керівництвом УВМА планувалося організувати проведення навчально-методичного збору науково-педагогічних працівників кафедр екстремальної і військової медицини, підвести підсумки роботи за попередній період, поділитися набутим досвідом та накреслити шляхи удосконалення подальшої роботи кафедр. Висловлювалася думка про те, що цей захід доцільно було б провести на базі однієї з таких кафедр. З урахуванням попередньої зустрічі двох керівників медичних ЗВО та запрошення ректора, було прийнято рішення про проведення такого збору на базі кафедри екстремальної і військової медицини БДМА.

Після нетривалого, але інтенсивного проведення низки підготовчих заходів 29-30 березня 2001 р. у Чернівцях був проведений навчально-методичний збір керівного складу кафедр екстремальної і військової медицини вищих медичних (фармацевтичного) навчальних закладів III-IV рівнів акредитації й закладів

післядипломної освіти МОЗ України. До проведення збору залучався керівний склад УВМА, завідувачі кафедр та їх заступники – начальники навчальних частин. В роботі збору прийняв участь начальник відділу Головного військово-медичного управління (ГВМУ) МО України полковник медичної служби Жажовський В. О.

Перед початком проведення навчально-методичного збору начальника УВМА генерал-майора медичної служби Паська В. В. та його заступника – полковника медичної служби Солярика В. В. запросив до свого робочого кабінету ректор БДМА член-кореспондент АПН, доктор медичних наук, професор Пішак В. П. За участі проректора з наукової та лікувальної роботи професора Сидорчука І. Й. та завідувача кафедри екстремальної і військової медицини професора Дудка Г. Є. відбулася дружня розмова, обговорювався і уточнювався план проведення збору, а також можливі напрямки подальшої співпраці між двома медичними вузами (рис. 1).

Місцем проведення першого дня навчально-методичного збору була Актова зала БДМУ (рис. 2), його відкрив та виступив з доповіддю генерал-майор медичної служби Пасько В. В. (рис. 3). Практичні заняття, на другий день збору, проводилися з його учасниками на базі кафедри у навчальному корпусі № 3 по вул. О. Гузар, 2 (рис. 4).

У ході проведення дводенного збору його учасники вислухали заплановані доповіді та прийняли активну участь у їх обговоренні. У виступах з місць начальники кафедр та їх заступники поділилися зі своїми нагальними проблемами, що виникали при організації та проведенні освітнього процесу на кафедрах. В ході активної творчої дискусії, спільними зусиллями були намічені шляхи вирішення цих проблем, окреслилося коло питань, вирішення яких потребувало втручання УВМА та командування ГВМУ МО України.

На завершення збору його учасники поспілкувалися між собою, обмінялися враженнями та сфотографувалися на згадку (рис. 5).

Час проведення збору співпав у часі з проведенням у місті урочистостей, присвячених 57-й річниці визволення Чернівців від німецько-фашистських загарбників. 29 березня 1944 р. місто було звільнено від ворога і з того часу чернівчани щорічно урочисто відзначають цей день. Всі учасники навчально-методичного збору були запрошені до проведення урочистих заходів з цієї нагоди, і під проводом начальника УВМА генерал-майора медичної служби Паська В. В. та проректора з наукової та лікувальної роботи БДМА професора Сидорчука І. Й., разом з очільниками Чернівецької міської ради, представниками трудових колективів, громадськості міста, ветеранами та військовослужбовцями Чернівецького гарнізону, прийняли участь у покладанні квітів до пам'ятника на Соборній площі міста (рис. 6).

⁶ Pasko V. V. «Aktualni pytannia obgruntuvannia systemy pidhotovky i perepidhotovky ofitseriv medychnoi sluzhby zapasu» [Current issues of substantiation of the system of training and retraining of reserve medical officers], Materialy dopovidei nauково-medychnoi konferentsii (10-12 zhovtnia 2001 r.). [Proceedings of the scientific-medical conference. October 10-12, 2001], Dnipropetrovsk, 2001, P. 599-600 [in Ukrainian].

Рис. 1. Робоча зустріч керівництва БДМА та УВМА у робочому кабінеті ректора член-кореспондента АПН, доктора медичних наук, професора Пішака В. П. м. Чернівці, 29 березня 2001 р.

Рис. 2. Під час проведення навчально-методичного збору керівного складу кафедр екстремальної і військової медицини вищих медичних (фармацевтичного) навчального закладів III-IV рівнів акредитації й закладів післядипломної освіти МОЗ України. м. Чернівці, 29 березня 2001 р.

Рис. 3. Виступ начальника УВМА генерал-майора медичної служби Паська В. В. У президії – (зліва направо) професор Сидорчук І. Й., професор Дудко Г. Є., полковник медичної служби Жаховський В. О., м. Чернівці, 29 березня 2001 р.

Рис. 4. Практичне заняття з учасниками збору проводить доцент кафедри ОМЗ ЗС УВМА Романенко А. І., м. Чернівці, 30 березня 2001 р.

Рис. 5. Учасники навчально-методичного збору керівного складу кафедр екстремальної і військової медицини вищих медичних (фармацевтичного) навчального закладів III-IV рівнів акредитації і закладів післядипломної освіти МОЗ України. м. Чернівці, 29-30 березня 2001 р.

Рис. 6. Під час покладання квітів до пам'ятника на Соборній площі міста з нагоди 57-ї річниці визволення Чернівців від німецько-фашистських загарбників. м. Чернівці, 29 березня 2001 р.

Для надання практичної та методичної допомоги в становленні та процесі подальшого розвитку кафедри екстремальної і військової медицини, у листопаді 2002 р. до БДМА був відряджений доцент кафедри ОМЗ ЗС УВМА Романенко А. І. Після спілкування з НПП та студентами, відвідування занять, аналізу якості відпрацювання навчально-методичної документації, він вніс необхідні корективи в перебіг освітнього процесу, відповів на чисельні запитання

та провів показове заняття, що з вдячністю було сприйнято колективом кафедри.

Науково-педагогічні працівники кафедри екстремальної і військової медицини БДМА неодноразово приїздили до УВМА для вивчення досвіду організації навчального процесу, коректування та узгодження навчально-методичних документів та вирішення інших службово-виробничих питань (рис. 7).

Рис. 7. Науково-педагогічні працівники кафедри екстремальної і військової медицини БДМА підполковник медичної служби Гордієнко В. В., полковник медичної служби запасу Білоус В. І. та доцент Антофійчук М. П. під час відвідування УВМА у робочому кабінеті заступника начальника академії полковника медичної служби Солярика В. В., м. Київ, грудень 2002 р.

Починаючи з лютого 2003 р., у відповідності з наказом МОЗ України від 26.02.2003 р. № 86 «Про затвердження Примірного положення про опорну кафедру і переліку опорних кафедр вищих медичних (фармацевтичного) навчальних закладів III-IV рівнів акредитації та закладів післядипломної освіти МОЗ України», 8 кафедр УВМА (оперативно-тактичної підготовки; організації медичного забезпечення збройних сил; військової токсикології, радіології та медичного захисту; військової хірургії; військової терапії; військово-профілактичної медицини; щелепно-лицьової хірургії та стоматології; військової фармації), були визначені в якості опорних⁷. Навчально-методичні аспекти, координація роботи опорних кафедр в межах УВМА і організація їх взаємодії з кафедрами екстремальної і військової медицини вищих медичних навчальних закладів МОЗ України, були покладені на кафедру ОМЗ ЗС (відповідальний – полковник медичної служби Солярик В. В.). За таких умов керівництво роботою цих кафедр та організація їх діяльності набула системного характеру. Під керівництвом Центрального методичного кабінету з вищої медичної освіти (ЦМК ВМО) МОЗ України, до моменту його розформування у лютому 2019 р., опорні кафедри академії

узагальнювали та поширювали передовий досвід організації навчально-методичної роботи, розробляли методологічну стратегію викладання військових, військово-медичних, військово-орієнтованих та військово-спеціальних дисциплін на основі новітніх технологій навчання, поліпшення теоретичної і практичної підготовки студентів, інтернів, магістрів, та науково-педагогічних працівників.

У березні 2003 р. кафедру ОМЗ ЗС УВМА очолив доктор медичних наук, професор полковник медичної служби Бадюк М. І. Саме в цей період всі вузи України почали переходити на кредитно-модульну систему навчання студентів у відповідності до умов Болонської декларації. У зв'язку з цим колектив науково-педагогічних працівників кафедри, як основний відповідальний виконавець та розробник базового пакету освітньо-нормативних документів для студентів медичних ЗВО, мобілізував значні інтелектуальні зусилля для їх відпрацювання. За короткий період, під керівництвом та за безпосередньої участі начальника кафедри професора полковника медичної служби Бадюка М. І., було розроблено, погоджено з ЦМК ВМО та затверджено МОЗ України 23 програми навчальних дисциплін військового, військово-медичного, військово-

⁷ Nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 26.02.2003 r. № 86 [The Order of the Ministry of Health of Ukraine] «Pro zatverdzhennia Prymirnogo polozhennia pro opornu kafedru i pereliku opornykh kafedr vyshchychk medychnykh (farmatsevtchnoho) navchalnykh zakladiv III-IV rinvniv akredyatsii ta zakladiv pisladyplomnoi osvity MOZ Ukrainy», Kyjiv, 2003, 8 p. [in Ukrainian].

орієнтованого та військово-спеціального спрямування (переважна більшість – вперше). Окрім того, перехід на кредитно-модульну систему навчання студентів вимагав і переопрацювання навчально-методичних документів із одночасним удосконалення методики викладання цих дисциплін у відповідності до сучасних вимог того часу, що суттєво збільшило фонд нових методичних розробок, тестових та ситуаційних завдань⁸.

До цієї складної, але важливої роботи вперше були залучені науково-педагогічні працівники однопрофільних кафедр медичних ЗВО України, в тому числі і кафедри екстремальної і військової медицини БДМА. В цій ситуації вагомим значення набував їх практичний досвід безпосередньої роботи зі студентами. Творча співпраця між двома кафедрами сприяла підвищенню рівню педагогічної майстерності викладачів та якості підготовки офіцерів медичної служби запасу з числа студентів БДМА, що в цілому позитивно впливало на загальний рівень підготовки лікаря-спеціаліста, випускника медичного ЗВО.

З урахуванням досвіду, набутого за той період у проведенні освітнього процесу на кафедрах екстремальної і військової медицини, назріла нагальна потреба у внесенні певних організаційних змін для його удосконалення. Для підсилення освітньої компоненти нормативно-правового забезпечення підготовки офіцерів медичної служби запасу, при розробці колективом кафедри ОМЗ ЗС проекту нового наказу, який удосконалював би таку діяльність, до попереднього варіанту цього документу внесені й положення, що входять до сфери відповідальності Міністерства освіти і науки (МОН) України. Після підготовки проекту, рецензування і узгодження був затверджений і ведений в дію спільний наказ уже трьох міністерств: МО України, МОН України та МОЗ України від 10.02.2003 р. № 31/68/53 «Про удосконалення системи підготовки офіцерів медичної служби запасу». Згідного цього наказу та наказу ректора БДМА від 25.07.2003 р. № 06-0, кафедру екстремальної і військової медицини перейменовано в кафедру МК та ВМ. Набувши нових організаційних форм кафедра працювала і удосконалювалася.

Однак 29 жовтня 2010 р., через недалекоглядну політику тодішнього військово-політичного керівництва держави, вже вдруге за період незалежності України, кафедру МК та ВМ БДМА розформовано. Підставою для цього стала Постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2006 р. «Про заходи щодо оптимізації мережі військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів» та наказ директора Військово-медичного департаменту (ВМД) МО України від 27.07.2010 р. № 26 «Про розформування кафедр медицини катастроф та військової медицини вищих навчальних закладів України».

Розформуванню підлягала також і УВМА. Через це, уже у 2006 р. не було проведено набору слухачів

на I-й курс академії. Але завдяки керівництву академії, колективу науково-педагогічних працівників, слухачам та ветеранам медичної служби ЗС України всіх поколінь, ціною неймовірних зусиль вдалося відстояти та зберегти академію і наказ про її розформування було скасовано.

Незважаючи на відсутність військової кафедри у вузі, деякі професійно орієнтовані студенти на той час уже Буковинського державного медичного університету (БДМУ) виказали бажання вивчати військово-медичну справу і стати офіцерами медичної служби запасу. Зважаючи на їх патріотичні прагнення, між УВМА та БДМУ був укладений договір, у відповідності до чинного законодавства, згідно з яким з жовтня 2012 р. організовано підготовку одного взводу з числа кращих студентів випускних курсів за програмою офіцерів медичної служби запасу. Навчальні дисципліни програми підготовки були включені до переліку елективних, а до їх викладання залучалися співробітники курсу медицини надзвичайних ситуацій кафедри травматології, ортопедії і нейрохірургії. Методичне керівництво і контроль за такою підготовкою здійснювала кафедра ОМЗ ЗС УВМА.

Тільки з початком російської агресії на сході України у 2014 р., через необхідність поповнення бойових підрозділів і частин лікарями з фаховою військово-медичною підготовкою, уже вдруге в історії незалежної України гостро стало питання про необхідність відновлення та функціонування кафедр медицини катастроф та військової медицини. Повноваження з організації і проведення цієї складної справи були делеговані керівництвом ВМД МО України кафедрі ОМЗ ЗС УВМА. Колективом кафедри, під керівництвом і за безпосередньої участі начальника кафедри професора Бадюка М. І., проведена величезна робота по відновленню роботи цих кафедр та початку їх роботи. Так, після ухвалення 25.03.2015 р. постанови Кабінету Міністрів України № 143 «Про оптимізацію мережі військових навчальних підрозділів», було розроблено, узгоджено, затверджено та видано спільний наказ МО України, МОЗ України та МОН України від 29.09.2015 р. № 514/633/989 «Про утворення кафедр медицини катастроф та військової медицини». Подальшим кроком було розробка, узгодження, затвердження та впровадження цілої низки освітньо-нормативних документів, а також підручників та навчальних посібників для студентів з військових і військово-медичних дисциплін⁹.

Кафедру медицини катастроф та військової медицини у БДМУ було створено наказом ректора від 04.01.2016 р. № 01-0. Кафедру знову очолив кандидат медичних наук, доцент Бірюк І. Г.

Перед початком занять між МО України (в особі начальника кафедри ОМЗ ЗС УВМА полковника медичної служби професора Бадюка М. І.) та БДМУ

⁸ Badiuk M. I., Soliaryk V. V., Badiuk L. M. Kafedra orhanizatsii medychnoho zabezpechennia zbroinykh syl Ukrainskoi viiskovo-medychnoi akademii [Department of Armed Forces Medical Support of Ukrainian Military Medical Academy], Kyjiv: «MP Lesia», 2013, 96 p. [in Ukrainian].

⁹ Badiuk M. I., Soliaryk V. V., Sereda I. K. «Kafedra orhanizatsii medychnoho zabezpechennia zbroinykh syl – 25 rokiv istorychnoho stanovlennia ta rozvytku» [Department of Armed Forces Medical Support – 25 years of historical formation and development], *Viiskova medytsyna Ukrainy* [Military Medicine of Ukraine], 2018, T. 18, P. 43-50 [in Ukrainian].

(в особі ректора професора Бойчука Т. М.) було укладено договір про військову підготовку студентів за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби, що дало можливість проходити її за державним замовленням за рахунок коштів державного бюджету.

На сьогодні студенти БДМУ проходять курс військової підготовки за програмою офіцерів запасу медичної служби на кафедрі МК та ВМ відповідно до вимог програми модулю «Організація медичного забезпечення військ» для здобувачів другого (магістерського) рівня, галузі знань «Охорона здоров'я» за військово-обліковою спеціальністю «Лікувальна справа в наземних військах (помічник лікаря)». Завершальним етапом такої підготовки студентів

є навчальний збір, що проводиться зі студентами-курсантами V-го курсу на базі військових частин Чернівецького гарнізону. Під час навчального збору проводяться заняття із загально-тактичної і тактико-спеціальної підготовки (в тому числі проведення навчальних стрільб), а також заняття з тактичної медицини – з розгортанням етапів медичної евакуації і практичним відпрацюванням елементів надання екстреної медичної допомоги в польових умовах. Завершується навчальний збір прийняттям Військової присяги на вірність Українському народові. Доброю традицією стало запрошувати на цю важливу і урочисту подію у житті кожного студента почесних гостей – керівництво БДМУ і УВМА (рис. 8, 9,10,11,12).

Рис. 8. Начальник табірної збори підполковник медичної служби Стефанчук В. І. доповідає начальнику кафедри ОМЗ ЗС УВМА полковнику медичної служби професору Бадюку М. І. про готовність студентів БДМУ до прийняття Військової присяги на вірність Українському народові.
м. Чернівці, 12 червня 2014 р.

Рис. 9. Начальник кафедри ОМЗ ЗС УВМА полковник медичної служби професор Бадюк М. І. та завідувач кафедри МК та ВМ БДМУ доцент Бірюк І. Г. з науково-педагогічними працівниками і студентами після прийняття Військової присяги на вірність Українському народові.
Чернівці, 12 червня 2014 р.

Рис. 10. Ректор БДМУ професор Бойчук Т. М., начальник кафедри ОМЗ ЗС УВМА полковник медичної служби професор Бадюк М. І. та завідувач кафедри МК та ВМ БДМУ доцент Бірюк І. Г. з науково-педагогічними працівниками і студентами після прийняття Військової присяги на вірність Українськом народові. Чернівці, червень 2015 р.

Рис. 11. Проректор з науково-педагогічної роботи БДМУ доцент Геруш І. В., начальник кафедри ОМЗ ЗС УВМА полковник медичної служби професор Бадюк М. І. та завідувач кафедри МК та ВМ БДМУ доцент Бірюк І. Г. з науково-педагогічними працівниками і студентами після прийняття Військової присяги на вірність Українському народові. Чернівці, червень 2016 р.

Рис. 12. Проректор з науково-педагогічної роботи БДМУ доцент Геруш І. В. та завідувач кафедри МК та ВМ БДМУ доцент Бірюк І. Г. з науково-педагогічними працівниками і студентами після прийняття Військової присяги на вірність Українському народові у період послаблення карантину по COVID-19. м. Чернівці, лютий 2021 р.

Після успішного завершення курсу військової підготовки та закінчення університету студенти VI-го курсу атестуються на присвоєння офіцерського звання «молодший лейтенант медичної служби запасу». Деякі професійно-орієнтовані випускники, які вирішили пов'язати свою долю зі службою в ЗС України, подають рапорт встановленим порядком і вступають на факультет підготовки військових лікарів (тактичний рівень) УВМА за обраними військово-обліковими спеціальностями. Всього за період 1993-2022 рр. академію закінчили та проходять службу на різних посадах в органах управління та військово-медичних підрозділах і частинах ЗС України 114 випускників БДМУ¹⁰.

Активна творча співпраця колективів кафедри ОМЗ ЗС УВМА і кафедри МК і ВМ БДМУ, незважаючи

на повномасштабне вторгнення російських військ в Україну, продовжується і понині¹¹. Так, під час робочої поїздки начальника кафедри ОМЗ ЗС УВМА полковника медичної служби професора Бадюка М. І. у грудні 2022 р., окрім вирішення службово-виробничих питань, спільної роботи з розробки та підготовки до видання нових наукових і навчально-методичних матеріалів для підготовки студентів з актуальних питань військової медицини, з урахуванням досвіду медичного забезпечення бойових дій через повномасштабну агресію росії проти України, він зустрівся з колективом науково-педагогічних працівників кафедри МК і ВМ БДМУ (рис. 13) та вручив почесні нагороди від Командування Медичних сил ЗС України – в.о. ректора БДМУ професорці Андрієць О. А. та начальнику кафедри МК та ВМ доценту Бірюку І. Г. (рис. 14).

Рис. 13. Начальник кафедри ОМЗ ЗС УВМА полковник медичної служби професор Бадюк М. І. та завідувач кафедри МК та ВМ БДМУ доцент Бірюк І. Г. разом науково-педагогічними працівниками кафедри. м. Чернівці, грудень 2022 р.

Рис. 14. В.о. ректора БДМУ професорка Андрієць О. А., завідувач кафедри МК та ВМ доцент Бірюк І. Г. та начальник кафедри ОМЗ ЗС УВМА полковник медичної служби професор Бадюк М. І. після вручення почесних нагород від командування Медичних сил ЗС України. м. Чернівці, грудень 2022 р.

¹⁰ Filipyshyn V. P., Prut O. V. «Fakultet pidhotovky viiskovykh likariv – kolyska medychnykh kadriv zbroinykh syl Ukrainy» [The Faculty of Training of Military Doctors is the cradle of medical personnel of the Armed Forces of Ukraine], *Ukrainskyi zhurnal viiskovoi medytsyny* [Ukrainian journal of military medicine], 2023, T. 4, N 1, P. 5-10 [in Ukrainian].

¹¹ Kafedra orhanizatsii medychnoho zabezpechennia zbroinykh syl Ukrainskoi viiskovo-medychnoi akademii [Department of Armed Forces Medical Support of Ukrainian Military Medical Academy], Uporiadnyky: Badiuk M. I., Kozachok V. Iu., Soliaryk V. V., Pasko I. V., Kyiv: «Vydavnytstvo Liudmyla», 2023, 96 p. [in Ukrainian].

4-6 жовтня 2023 року в рамках XXXII Міжнародної медичної виставки «Public Health 2023» відбулася VI-а Науково-практична конференція з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська», організована й проведена Українською військово-медичною академією. У секційному засіданні кафедри організації медичного забезпечення збройних сил УВМА, присвяченому 30-річчю кафедри, взяла участь делегація кафедри

МК та ВМ БДМУ, очолювана її завідувачем доцентом Бірюком І. Г., який у своїй вітальній промові узагальнив результати спільної діяльності двох кафедр і привітав київських колег з ювілеєм. За значний внесок у розвиток системи підготовки військово-медичних кадрів в Україні й співпрацю медиків-освітян Наддніпрянщини та Північної Буковини доцент Бірюк І. Г. був нагороджений Почесним пам'ятним знаком «30 років кафедри ОМЗ ЗС УВМА» (Рис. 15).

Рис. 15. Начальник кафедри ОМЗ ЗС УВМА полковник медичної служби професор Бадюк М. І. вручає завідувачу кафедри МК та ВМ БДМУ доценту Бірюку І. Г. Почесний пам'ятний знак «30 років кафедри ОМЗ ЗС УВМА». Київ, 5 жовтня 2023 р.

Висновки. 1. Співпраця УВМА та БДМУ в царині підготовки військово-медичних кадрів нараховує вже більше 20 років. Актуальність і доцільність такої співпраці полягає у тому, що вона доводить її раціональність, результативність і перспективність, та може слугувати прикладом успішної інтеграції цивільної і військово-медичної освіти двох історичних і потужних науково-освітніх регіонів України – Наддніпрянщини та Північної Буковини.

2. Поступова трансформація системи медичного забезпечення ЗС України з переходом її на технології та медико-технологічні документи, функціонально сумісні зі стандартами медичного забезпечення НАТО, в умовах повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, знаходить своє відображення при розробці і удосконаленні освітніх програм та методик викладання військових і військово-медичних дисциплін для студентів, які проходять курс військової підготовки за програмою офіцерів запасу медичної служби на кафедрах МК та ВМ медичних ЗВО України.

3. Спільна участь НПП УВМА і БДМУ у розробці та виданні наукових і навчально-методичних матеріалів для підготовки студентів з актуальних питань військової медицини забезпечує об'єктивне і фахове їх осмислення та сприятиме оптимізації та удосконаленню освітнього процесу.

Бадюк М. І. – доктор медичних наук, професор, начальник кафедри організації медичного забезпечення ЗС УВМА, м. Київ, Україна.

Badiuk M. I., A, B, C, D, E, F MD DSc, Professor, Head of department of Armed Forces Medical Support of Ukrainian

Military Medical Academy, Address: 45/1 Knyaziv Ostrozkykh str., building 33, 01015, Kyiv, Ukraine, E-mail: badiuk@ukr.net, https://orcid.org/0000-0002-2995-0910

Солярік В. В. – кандидат медичних наук, доцент, професор кафедри організації медичного забезпечення ЗС УВМА, м. Київ, Україна.

Solarik V. V., B, C, D, E PhD (Med), Associate Professor, Professor of department of Armed Forces Medical Support of Ukrainian Military Medical Academy, Address: 45/1 Knyaziv Ostrozkykh str., building 33, 01015, Kyiv, Ukraine, E-mail: solyarikw@gmail.com

Пасько І. В. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри організації медичного забезпечення ЗС УВМА, м. Київ, Україна.

Pasko I. V., – B, C, D, E PhD (Hist), Associate Professor of department of Armed Forces Medical Support of Ukrainian Military Medical Academy, Address: 45/1 Knyaziv Ostrozkykh str., building 33, 01015, Kyiv, Ukraine, E-mail: irinapasko@ukr.net,

Бірюк І. Г. – кандидат медичних наук, доцент, завідувач кафедри медицини катастроф і військової медицини Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці, Україна.

Byruk I. G., B, C, D PhD (Med), Associate Professor, Head of department of Disaster Medicine and Military Medicine of Bukovinian State Medical University, Chernivtsi, Ukraine, E-mail: biryuk.igor@list.ua

Received: 09.11.2023

Advance Access Published: December, 2023

© M. Badiuk, V. Solarik, I. Pasko, I. Byruk, 2023